

วรรณคดีที่เกี่ยวข้อง

วรรณคดีที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยจะนำเสนอโดยแบ่งออกเป็น

5 ตอน คือ

- ตอนที่ 1 แนวความคิดเกี่ยวกับบทบาท
- ตอนที่ 2 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการจัดการศึกษาผู้ใหญ่
- ตอนที่ 3 การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จระดับที่ 3-4
- ตอนที่ 4 บทบาทของผู้สอนการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จระดับที่ 3-4
- ตอนที่ 5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ตอนที่ 1 แนวความคิดเกี่ยวกับบทบาท

Hault Ford (1974 : 276-277) ได้ให้ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์บทบาท ว่าจำเป็นต้องมีองค์ประกอบ 3 ประการ คือ ตำแหน่งทางสังคม (Social Locations) พฤติกรรม (Behavior) และความคาดหวัง (Expectations) ซึ่งทั้ง 3 องค์ประกอบนี้มีความเกี่ยวข้องกับคำจำกัดความของบทบาทมากที่สุด

เมื่อพิจารณาถึงความหมายของบทบาท(Role) ซึ่งมีนักวิชาการหลายคนได้เสนอทัศนะไว้อย่างต่าง ๆ กันนั้น ปรากฏว่า มีความสอดคล้องกับทฤษฎีของ Hault Ford ดังเช่น Morgan (1951 : 395) ได้กล่าวว่า "บทบาทเป็นรูปแบบของพฤติกรรมซึ่งบุคคลที่อยู่ในตำแหน่งทางสังคมจะปฏิบัติ" หรือที่ สุพัทธรา สุภาพ (2516 : 34) อธิบายว่า บทบาทเป็นการปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่ของสถานภาพ (ตำแหน่ง) มนุษย์แต่ละคนจะมีบทบาทหลายบทบาท ซึ่งแต่ละตำแหน่งก็ต้องมีบทบาทต่างกันไป ยิ่งสังคมซับซ้อนมากขึ้นเท่าใด บทบาทก็ยิ่งแตกต่างกันไปมากขึ้นเท่านั้น

เพราะบางบทบาทคนธรรมดาสามัญปฏิบัติได้ แต่บางบทบาทก็ต้องอาศัยความชำนาญพิเศษ
ที่มีคนเพียงไม่กี่คนทำได้ เช่นเดียวกับที่ Darhrendorf (อ้างถึงใน ปรามิ รัฐวิวัฒนา
2517 : 26) ได้กล่าวว่า "บทบาทเป็นพฤติกรรมที่แสดงเหมือนกับการเล่นละคร
ต้องเรียนฝึกฝน เพราะมีบทบาทที่สลับซับซ้อนหลายบทบาท"

จากที่กล่าวมาจะเห็นถึงองค์ประกอบของบทบาทตามตำแหน่งทางสังคมและ
พฤติกรรม ส่วนความคาดหวังนั้น Kretch, Crutchfield and Ballachy
(อ้างถึงใน ปรามิ รัฐวิวัฒนา 2517 : 26) ได้ให้คำจำกัดความว่า "บทบาทเป็นแบบ
แผนของความต้องการ เป้าหมาย ความเชื่อ ความรู้สึก ทัศนคติ ค่านิยม และการ
กระทำที่สมาชิกของชุมชนคาดหวังว่าควรจะเป็นไปตามลักษณะของชนิดตำแหน่งที่มีอยู่"
เช่นเดียวกันกับที่วิทยุ สาธร (2519 : 283) ได้ให้ความเห็นว่า "บทบาทหน้าที่
หมายถึงความมุ่งหวังที่บุคคลอื่นคาดหวังบุคคลในตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่งควรกระทำหรือ
แสดงพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งออกมาในสถานการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง และบทบาท
หน้าที่มีความเกี่ยวข้องกับตำแหน่งที่บุคคลดำรงอยู่เสมอ" อูทัย นิรัญโท (2519 : 120)
ก็ได้ให้คำนิยามของบทบาทว่า "บทบาทหมายถึงการปฏิบัติหน้าที่หรือการแสดงออกของ
คนซึ่งคนอื่นคาดหวังว่าเขาจะทำ เมื่ออยู่ภายใต้สถานการณ์ทางสังคมอย่างหนึ่ง
การที่ประชาชนคาดหวังให้เขากระทำอย่างนั้นก็คือเอาฐานะและหน้าที่ทางสังคมของเขา
เป็นมาตรฐาน"

จะเห็นว่า บทบาทเป็นความสัมพันธ์กันระหว่างตำแหน่งทางสังคม พฤติกรรม
และความคาดหวัง ซึ่งไฮกา ชูพิกุลชัย และอรทัย ชินมนุญ (2525 : 129) กล่าว
ไว้ว่า "ทุกตำแหน่งหรือชั้นจะถูกสมาชิกในชุมชน คาดหวังไว้ระดับหนึ่งว่า พฤติกรรมของ
คนที่อยู่ในตำแหน่งนั้น ๆ ควรทำอะไร มีพฤติกรรมอย่างไร คือบทบาทของแต่ละคนที่อยู่
ในตำแหน่งหนึ่งควรมีอะไรนั่นเอง"

แต่ Sarbin (1959 : 229, อ้างถึงใน วิทยุ สาธร 2512 : 8)
ได้ให้ข้อสังเกตว่า พฤติกรรมของผู้ที่ดำรงตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่งมักจะอาศัย
ความรู้สึกนึกคิดของผู้คนคาดคะเนว่า ผู้ที่ดำรงตำแหน่งเช่นนั้นควรปฏิบัติอย่างไร
ส่วนมากที่ดำรงตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่งมักจะสังเกตผู้ที่ดำรงตำแหน่งอื่นแล้วกำหนด

หน้าที่ให้กับตำแหน่งหน้าที่ของตนตามลักษณะของตำแหน่ง การสังเกตและการคาดคะเนว่าผู้อื่นอยากให้ตนทำอะไรไม่จำเป็น ต้องตรงกับความต้องการที่แท้จริงของคนอื่นในกรณีที่คาดคะเนไม่ตรงกับผู้ดำรงตำแหน่งมักจะไม่ใช่ความตั้งใจอย่างใดอย่างหนึ่ง ความไม่สบายใจดังกล่าวจะมีผลกระทบกระเทือนต่อการปฏิบัติงานของผู้ดำรงตำแหน่งนั้น ๆ

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า ในระบบสังคมหรือองค์กรใด ๆ บุคคลต่างสังเกตบทบาทซึ่งกันและกัน และจะกำหนดหน้าที่ให้กับตนเองว่าควรจะต้องแสดงบทบาทหรือพฤติกรรมอย่างไร ในขณะที่เดียวกันก็คาดหวังว่าบุคคลที่อยู่ในตำแหน่งอื่น ๆ ควรแสดงบทบาทหรือพฤติกรรมเช่นไรด้วย ซึ่ง Getzels, and others (1968 : 77) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับความคาดหวังต่อบทบาทหรือบทบาทที่คาดหวังไว้ว่า ความคาดหวังนี้ย่อมแตกต่างกันออกไป เพราะคนเราต่างมีความคิดและความต้องการต่างกัน ในระบบสังคมทุกชนิด พฤติกรรมทางสังคมของบุคคลได้รับอิทธิพลมาจากความคาดหวังของบุคคลหรือองค์กร ซึ่งเรียกว่าเป็นฝ่ายสถาบันทางมีติ ประการหนึ่ง กับความต้องการส่วนตัวของตนเองซึ่งเรียกว่าเป็นฝ่ายบุคคลามีติ อีกประการหนึ่ง ความคิดเห็นของ Getzels, and others นี้สอดคล้องกับ Secord Backman (1964 : 456) ที่ได้กล่าวอธิบายเกี่ยวกับเรื่องความคาดหวังนี้ไว้ว่า บทบาทที่คาดหวัง คือ การคาดหวังที่เกี่ยวข้องกับบทบาทประเภทต่าง ๆ ซึ่งแต่ละคนจะคาดหวังบทบาทแตกต่างกันไป

เมื่อบุคคลที่อยู่ในตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่งในสังคมถูกคาดหวังให้ปฏิบัติตามบทบาทที่พึงประสงค์ หรือที่เรียกกันว่า บทบาทที่คาดหวัง เขาก็ย่อมต้องตอบสนองด้วยการปฏิบัติจริง ตามที่ถูกระบุไว้ ซึ่งเราเรียกกันว่า บทบาทที่ปฏิบัติจริง

Gordon (1963 : 357, อ้างถึงใน รังสรรค์ ทิมพันธุ์พงษ์ 2521 : 14) ได้ให้ความหมายของบทบาทที่ปฏิบัติจริงว่า หมายถึง พฤติกรรมที่แต่ละบุคคลกระทำจริง ๆ ในการตอบสนองข้อกำหนดต่าง ๆ ในตำแหน่งที่เขากำลังครอบครองอยู่ โดยปกติจะมีช่องว่างที่เป็นความแตกต่างระหว่างบุคคล หรือแบบแผนในบทบาทที่ปฏิบัติจริง

ไพบูลย์ ช่างเรียง (2515 : 30) ให้ความเห็นไว้ว่า บทบาทจริงที่บุคคลแสดงนั้น ไม่นั่นอนเสมอไปว่าจะเหมือนกับบทบาทที่ควรจะเป็นไปตามปทัสถานของสังคม เพราะบทบาทที่บุคคลแสดงจริง ๆ นั้น เป็นผลของปฏิกิริยาแห่งบุคลิกของบุคคลที่ครองสถานภาพร่วมกับบุคลิกภาพของบุคคลอื่นที่มาร่วมในพฤติกรรมและเครื่องกระตุ้นต่าง ๆ ที่มีอยู่ในเวลาและสถานที่ที่เกิดการแสดงบทบาท

Head (1950 : 273) อ้างถึงในวังสรรค์ ทิมพันธุ์พงษ์ 2521 : 14) อธิบายถึงองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติจริงหรือบทบาทที่เป็นจริงนั้นจะต้องประกอบด้วย

1. การรู้จักตนเอง
2. พฤติกรรมตามสถานการณ์ที่กำหนดให้ ซึ่งเหมาะกับการส่งเสริมฐานะของตนเอง
3. ภูมิหลังของการกระทำที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น ซึ่งใช้เป็นแบบอย่างเพื่อให้การกระทำเฉพาะอย่างเป็นไปได้ในแนวทางที่ต้องการ
4. การประเมินผลการกระทำตามบทบาทด้วยตนเองและโดยบุคคลอื่น ๆ
 1. บทบาทมีประจำอยู่ในทุกสถานภาพของสังคม
 2. วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีในสังคมเป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งในการกำหนดบทบาท
3. การที่บุคคลจะทราบบทบาทใดต้องมีสังคมกรรม
4. บทบาทจริงที่บุคคลแสดงนั้น ไม่นั่นอนเสมอไปว่าจะเหมือนกับบทบาทที่ควรจะเป็นไปตามปทัสถานของสังคม เพราะบทบาทที่บุคคลแสดงจริง ๆ นั้นเป็นผลของปฏิกิริยาแห่งบุคลิกของบุคคลที่ครองสถานภาพร่วมกับบุคลิกภาพของบุคคลอื่น ๆ ที่มาร่วมในพฤติกรรมและเครื่องกระตุ้นต่าง ๆ ที่มีอยู่ในเวลา และสถานที่ที่เกิดการแสดงบทบาท (ไพบูลย์ ช่างเรียง 2516 : 30)

ตอนที่ 2 ความรู้เกี่ยวกับการจัดการศึกษาสำหรับผู้ใหญ่

การศึกษาผู้ใหญ่เป็นการศึกษาที่สำคัญรูปแบบหนึ่ง เพราะเป็นการจัดการศึกษาให้แก่คนในวัยผู้ใหญ่ ซึ่งถือว่าเป็นขุมพลังอันสำคัญของประเทศถ้าประเทศใดมีประชาชนที่

อ่านหนังสือไม่ออกเขียนหนังสือไม่ไค้เป็นจำนวนมาก ความหวังที่จะพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็วนั้นยอมเป็นไปไค้ยาก (กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2520:6) สมชัย วุฒิปรีชา (2515 : 6) กล่าวว่า "การศึกษาผู้ใหญ่มีบทบาทสำคัญในอันที่จะฝึกกำลังคนในวัยทำงานของประเทศให้ม่ีสมรรถภาพพียงขึ้น จากรายงานการวิจัยของอังกฤษและรัสเซีย พิสูจน์ให้เห็นไค้อย่างชัดเจนว่า ะดับการศึกษาของคนนั้นสัมพันธ์กับความสามารถทางการผลิต" ดังนั้นรัฐบาลจึงไค้ขยายวงของการจัดการศึกษาผู้ใหญ่ให้กว้างขวางพียงขึ้นควยเหตุผลเพื่อที่จะยกระดับความเป็นอยุ่ของประชาชน ฝึกให้คนไค้คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น สามารถปรับตัวและดำรงชีวิตอยุ่ในสังคมอย่างม่ีความสุข

ในการจัดการศึกษาผู้ใหญ่ นั้น ก่อนอื่นจะต้องทำความเข้าใจกับคำว่า ผู้ใหญ่ ให้ชัดเจนเสียก่อนคือ

ความหมายและลักษณะของผู้ใหญ่ มีผู้ให้ทัศนะเกี่ยวกับความหมายของผู้ใหญ่ไว้หลายประการ ซึ่งแตกต่างกันไปตามแต่ละองค์กร และสภาพการณ์ เช่นระเบียบการจัดตั้งโรงเรียนผู้ใหญ่ พ.ศ.2506 ของกระทรวงศึกษาธิการ (2512 : 69, อ้างถึงใน อติศักดิ์ ศรีภูมิ 2520 : 12) กำหนดว่า "ผู้ที่มีอายุย่างเข้าปีที่ 15 จึงจะถือว่าเป็นผู้ใหญ่และมีสิทธิ์สมัครเข้าเรียนในโรงเรียนผู้ใหญ่ได้" ในขณะที่คณะกรรมการอำนวยการการศึกษาผู้ใหญ่แห่งชาติ (กระทรวงศึกษาธิการ 2517 : 52) กำหนดว่า "ผู้ที่มีอายุพ้นเกณฑ์การศึกษามัธยมต้นถือว่าเป็นผู้ใหญ่" หรือ ตามกฎหมายไทย (อาจิต ไชยาคำ 2515 : 7, อ้างถึงใน กาญจนา จวรรณกุล 2521 : 14) กำหนดว่า "ผู้ใหญ่คือผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 20 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป เรียกว่าเป็นบรรลุนิติภาวะ" แต่ในประเทศอเมริกา (ชานาญ นิสารัตน์ 2520 : 38-43) ถือว่า "ผู้ใหญ่คือผู้ที่มีอายุย่างเข้า 18 ปี" โมห์หมัด อับดุลกาเคร์ (ม.ป.ป. : 4) กล่าวว่า "ฝ่ายบริหารการศึกษาผู้ใหญ่ มักนิยมใช้คำจำกัดความของคำว่า ผู้ใหญ่ โดยถืออายุเป็นเกณฑ์ แต่ฝ่ายนักวิชาการ เห็นว่าการใช้อายุเป็นเกณฑ์ยังไม่ดีพอ ควรต้องมี 3 องค์ประกอบคือ อายุ ความสมบูรณ์ทางสติปัญญา และบทบาททางสังคม" โดยเฉพาะบทบาททางสังคมนั้นได้มีนักวิชาการหลายคนแสดงทัศนะไว้ดังนี้คือ "ผู้ใหญ่คือผู้ที่มีความรับผิดชอบตอตนเอง ทำมาหาเลี้ยงชีพเอง และมีบทบาทเป็นผู้ผลิตในสังคม" (โมห์หมัด อับดุลกาเคร์

(ม.ป.ป. : 5) นวดทิริ เปาโรหิตย์ (2515 : 234) ให้ความเห็นว่า ผู้ใหญ่จะถูกคาดหวังให้พร้อมที่จะรับผิดชอบ และมีพฤติกรรมตามแบบฉบับของสังคม ถ้าหากบุคคลนั้นไม่สามารถทำตามความคาดหวังของสังคมนั้นได้ แสดงว่า ยังปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมตามพฤติกรรมไม่ไคหรือไม่เป็นที่น่าพอใจ" หรือที่สุนทร สุนันทชัย (ม.ป.ป. : 32) ได้ให้ข้อสนับสนุนในเรื่องนี้ไว้ว่า "ผู้ใหญ่เป็นผู้มีบทบาทในการผลิต เลี้ยงตัวเองได้ อาจแต่งงานแล้วและบางทีก็อาจเป็นพ่อแม่คน และเป็นพลเมืองที่ทำหน้าที่ได้เต็มตัว"

ดังนั้น ก็พอจะสรุปได้ว่า ผู้ใหญ่ คือ ผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป มีความรับผิดชอบ มีบทบาทการผลิตในสังคม และควรสามารถปรับตัวให้ดำรงอยู่ในสิ่งแวดล้อมได้อย่างเหมาะสม

จากลักษณะของผู้ใหญ่ดังกล่าวทำให้เห็นว่า ผู้ใหญ่กับเด็กนั้นมีความแตกต่างกัน คว้ยวัย ประสบการณ์ ความรับผิดชอบ ความคิด บทบาทต่อสังคม ดังนั้น การจัดกระบวนการเรียนการสอน เพื่อที่จะให้การศึกษาค้นคว้าดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพนั้น ครูผู้สอนจะต้องคำนึงถึง วิธีการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ ซึ่งแตกต่างไปจากวิธีการเรียนรู้ของเด็ก ซึ่งโมหัมมัด อับดุลกาเคร์ (2515 : 19) กล่าวไว้ว่า "เมื่อสอนเด็กก็ต้องคำนึงถึงร่างกายและสมองของเด็ก ที่ยังไม่ได้รับการพัฒนาอย่างเต็มที่ แต่เมื่อสอนผู้ใหญ่จะต้องคำนึงถึงความเสื่อมทางร่างกายของผู้ใหญ่ด้วย" กว้ยเหตุผลเช่นนี้ องค์ประกอบสำคัญมูลฐานอีกประการหนึ่งที่ควรจะได้ศึกษา เพื่อเป็นแนวทางสำหรับการจัดการศึกษาสำหรับผู้ใหญ่คือ หลักการเรียนรู้ของผู้ใหญ่อันจะเป็นตัวนำให้ผู้สอนได้จัดกระบวนการเรียนการสอนได้ถูกต้องและสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนซึ่งเป็นผู้ใหญ่ได้

หลักการ เรียนรู้ของผู้ใหญ่ ในเรื่องของหลักการ เรียนรู้ของผู้ใหญ่นี้ไม่มีผู้ให้แนวความคิดไว้ซึ่งก็คือ เกียรติชัย พงษ์วานิช; มานพ กาลละดี (2518 : 7; 2515 : 97) ได้ให้แนวทางที่สอดคล้องกันว่า ผู้ใหญ่จะเรียนได้ก็ถ้าเขาต้องการที่จะเรียน เขาจะเรียนเฉพาะสิ่งที่เห็นว่ามีค่าจำเป็น การเรียนรู้โดยการกระทำ เป็นสิ่งที่สำคัญสำหรับผู้ใหญ่ จุดศูนย์กลางของการ เรียนรู้ควร เป็นปัญหาที่เป็นความจริง การสอนควรใช้วิธีการหลาย ๆ อย่าง และบรรยากาศสิ่งแวดล้อมที่เป็นกันเอง เป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดสำหรับการเรียนรู้ของผู้ใหญ่

Gibb (1964 : 58-60) ได้ให้ทัศนะในทำนองเดียวกัน คือ จุดศูนย์กลาง การเรียนรู้ของผู้ใหญ่อยู่ที่ปัญหา และการจัดประสบการณ์ที่มีความหมายให้แก่ผู้เรียน นอกจากนี้ ควรให้ผู้ใหญ่ได้เรียนในสิ่งที่ต้องการนำไปใช้ประโยชน์ และที่สำคัญคือ ให้ผู้เรียน ได้มีโอกาสทราบความก้าวหน้าของตนเองด้วย

พจน น้อยแสงศรี (2515 : 67-70) ได้มองเห็นว่า สิ่งสำคัญสำหรับการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ คือ บรรยากาศสิ่งแวดล้อม เขากล่าวว่า "สิ่งแวดล้อมและบรรยากาศที่ดีในการเรียนเป็นสิ่งจำเป็นและควรคำนึงถึงอย่างมากในการจัดการศึกษาผู้ใหญ่ เพื่อให้ การเรียนรู้ของผู้ใหญ่มีประสิทธิภาพมากขึ้น"

Aker (อ้างถึงใน โมหัมหมัด อับดุลกาเดร์ ม.ป.ป. : 26-27) ได้กล่าวถึงหลักที่จะทำให้ผู้ใหญ่เกิดการ เรียนรู้ที่ดี ดังต่อไปนี้คือ

1. ผู้ใหญ่จะเรียนได้ดีถ้าเขาได้มีส่วนร่วมอย่างจริงจัง การจัดให้ผู้ใหญ่ได้มีส่วนร่วมได้มีความรับผิดชอบ เช่นการจัดให้มีการอภิปรายหรือเทคนิคอื่น ๆ ที่ผู้ใหญ่ได้ทำงานเป็นทีม เป็นกลุ่มจะช่วยให้เขาก้าวหน้าในการเรียนมากขึ้น

2. จุดอุปกรณการสอน (หนังสือเรียน) ที่ช่วยให้เขาสามารถนำไปใช้ใน ชีวิตประจำวันจริง ๆ เขาจะเรียนได้ดีกว่าการใช้อุปกรณการสอน (หนังสือเรียน) ที่ไม่สัมพันธ์กับชีวิตจริง ๆ ของเขา เด็ก ๆ เรียนสำหรับอนาคตเรียนวันนี้เพื่อจะไปใช้ในเมื่อเขาโตขึ้น ผู้ใหญ่ต้องการความรู้ที่สามารถใช้ได้ทันที

3. ผู้ใหญ่จะรับความรู้ได้เร็วกว่าถ้าหากว่าความรู้ใหม่ ๆ นั้นสอดคล้องกับ ความเชื่อเก่า ๆ ของเขาที่มีอยู่แล้ว ผู้ใหญ่ที่มาเรียนจะมีความคิดเก่า ๆ มีทัศนคติและ ค่านิยมของตนเองอยู่แล้ว ไม่ว่าเขาจะพูดออกมาหรือไม่ก็ตาม ดังนั้นผู้ใหญ่อาจจะไม่ ยอมรับความคิดใหม่ ๆ ที่ค้านกับทัศนคติหรือค่านิยมเก่า ๆ ที่มีอยู่แล้วนั้น

4. จะต้องศึกษาความต้องการพื้นฐานของผู้ใหญ่ เพื่อจะได้นำไปเป็นแนว ในการจัดประสบการณ์เพื่อการเรียนรู้แก่เขาให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ผู้ใหญ่ที่มีพื้นฐาน การศึกษาน้อย ๆ มักจะไม่มั่นใจในตนเองและคิดว่าตัวเองเรียนไม่ไหว ความเชื่อใน ทำนองนี้จะเห็นจากทัศนคติของเขาต่อการเรียนและต่อตัวเขาเอง เขาไม่แน่ใจ ไม่มั่นใจ

เพราะฉะนั้นจะต้องช่วยสร้างความอบอุ่นและความมั่นใจให้เขาก่อนที่จะเริ่มการเรียน
มีฉะนั้นเขาอาจจะประสบความสำเร็จหรือพอใจก่อนเริ่มเรียนเสียเลยก็ได้

5. จะต้องช่วยสร้างความสำเร็จในบทเรียนชั้นต้น ให้แก่ผู้ใหญ่ที่มีพื้นฐานการศึกษาน้อย ๆ นั้นก่อนที่จะเริ่มบทเรียนใหม่ ๆ ทั่วไป ความรู้สึกที่ว่าทำอะไรสำเร็จนั้นจะช่วยให้ก้าวไปสู่ความสำเร็จในชั้นต่อไปได้ ความล้มเหลวครั้งแรกจะทำให้เกิดความรู้สึกท้อแท้และล้มเหลวในชั้นต่อไปด้วย

6. ช่วยให้ผู้ใหญ่ได้เรียนในสิ่งที่เขาสนใจใฝ่ฝันและให้เขาได้ก้าวหน้าไปตามอัตราความสามารถของเขาเองกับช่วยให้เขาสามารถหาคำตอบต่าง ๆ ด้วยตนเองด้วย ผู้ใหญ่ไม่ชอบการใช้อำนาจ การบังคับให้เขาเรียนในสิ่งที่เขาไม่สนใจ ผู้สอนควรทำหน้าที่เป็นวิทยากรช่วยนำในการอภิปรายปัญหาของนักศึกษา ผู้สอนไม่ใช่เป็นผู้ให้คำตอบทุกอย่าง และไม่ควรรีบหาคำตอบ โดยเฉพาะการค้นหาคำตอบในสิ่งที่ตนไม่รู้หรือไม่แน่ใจ จะเสียหายมาก ยอมรับว่าไม่รู้แล้วร่วมกันศึกษาหาแหล่งวิชาชีพเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงที่ถูกต้อง

7. นักศึกษาผู้ใหญ่เคยมีประสบการณ์ที่ไม่ดีในโรงเรียนมาก่อนแล้ว จึงควรสร้างประสบการณ์ที่เรียนสบาย ๆ อย่าให้เขารู้สึกว่าร้อยกับประสบการณ์เก่า ๆ ที่ผ่านมา การทำแบบฝึกหัดซ้ำ ๆ ซาก ๆ โดยเฉพาะที่ขัดต่อความรู้สึกของเขาจะไม่ช่วยให้เกิดการเรียนรู้อะไรเลย นอกจากทำให้เขารู้สึกเบื่อหน่ายอย่างที่เขาเคยผ่านมาแล้ว

8. การเรียนรู้ของผู้ใหญ่มีจุดหยุดนิ่ง การเรียนรู้ของผู้ใหญ่อาจก้าวหน้าไปเรื่อยๆ ในระยะแรก ๆ และจะไปถึงจุดซึ่งจะรู้สึกว้าวุ่นที่ไม่ก้าวไปเลย จุดนี้เราเรียกว่า จุดหยุดนิ่ง ผู้สอนควรจะเข้าใจและควรทำความเข้าใจให้แก่ผู้เรียนด้วย เพื่อไม่ให้เกิดความท้อถอย เพราะการถึงจุดหยุดนิ่ง เป็นของธรรมดาในการเรียน จากนั้นก็จะมีก้าวหน้าต่อไปตามปกติ

9. ควรจะมีการทบทวนถึงวัตถุประสงค์ในการเรียนเสมอว่า เราเรียนทำไม และขณะนี้ก้าวหน้าไปสู่เป้าหมายมากน้อยแค่ไหนแล้ว ควรช่วยผู้ใหญ่เรียนรู้ได้ว่าเขาควรปฏิบัติอย่างไรและมีขั้นตอนอะไรในการเรียนเพื่อให้บรรลุเป้าหมายการเรียนของเขา เพราะถ้าหากผู้เรียนเกิดสับสนในการเรียน หรือหลงจากเป้าหมายเดิม เขาจะท้อใจหรือหมดความสนใจไปเลย

หลักการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ตามทัศนะของนักวิชาการต่าง ๆ ที่กล่าวมานั้นจะเห็นว่ามีส่วนคล้ายคลึงกันหลายประการ เช่น ในเรื่องความต้องการ ความสนใจของผู้ใหญ่ ปัญหาประสบการณ์ บรรยากาศ ซึ่งหลักการทั้งหลายนี้ สามารถสรุปได้โดยหลักการง่าย ๆ ของ (Linda K. Bock (n.d. : 1- 14)) ที่กล่าวถึงวิธีการที่ผู้ใหญ่จะสามารถเรียนรู้ได้ก็คือ

1. ผู้ใหญ่จะมีทัศนคติที่พึงพอใจต่อครูสอนและกิจกรรมการเรียนรู้ ถ้าเขาได้มีส่วนร่วมในการตั้งวัตถุประสงค์ของกิจกรรมการเรียนรู้บ้าง
2. นักศึกษาผู้ใหญ่ต้องการความเป็นกันเอง ความเป็นเพื่อน มากกว่าลักษณะครูกับลูกศิษย์ พวกเขาจะตอบสนองและมีการเรียนรู้ได้ดีในบรรยากาศที่อบอุ่นเป็นกันเอง
3. การเรียนควรเป็นลักษณะของการป้อนคำถาม ให้มีการอภิปรายถกเถียง เพื่อเป็นการให้เขาได้นำประสบการณ์เดิมมาใช้ให้เป็นประโยชน์ เพราะผู้ใหญ่จะเรียนรู้ได้ดีถ้าเขาได้ขบคิดกับปัญหาที่เป็นประโยชน์ต่อชีวิตประจำวัน มากกว่าการทำกรบ้านซ้ำซาก
4. ผู้ใหญ่จะเรียนรู้ได้ดีถ้าเขาได้เรียนอย่างอิสระไม่ใช่ในฐานะเป็นผู้ถูกบังคับจากครู
5. การให้การเสริมแรง ก็เป็นการสร้างกำลังใจที่จะทำให้ผู้ใหญ่เกิดการเรียนรู้ได้ดี

โดยสรุป เมื่อได้ศึกษาถึงความหมาย ลักษณะและหลักการเรียนรู้ของผู้ใหญ่แล้ว ทำให้เห็นว่า ผู้ใหญ่มีรายละเอียดที่ต่างไปจากเด็กและในการจัดกระบวนการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้ใหญ่เกิดการเรียนรู้ได้ดังนี้ ผู้ที่มีความสำคัญคือ ครูสอน ดังนั้นจึงควรได้ศึกษาถึงบทบาทของครูที่สอนผู้ใหญ่เสียก่อน

บทบาทของครูที่สอนผู้ใหญ่ ดังที่กล่าวมาแล้วว่าบทบาท เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเมื่อบุคคลมีตำแหน่งในสังคมและได้ปฏิบัติหน้าที่หรือแสดงพฤติกรรมไปตามตำแหน่งนั้น ๆ ครู ก็เป็นตำแหน่งหนึ่งในสังคม ซึ่งผู้ที่เป็นครูก็ย่อมต้องมีบทบาทของคนที่แตกต่างไปจากนักธุรกิจ แพทย์ หรืออื่น ๆ โดยที่บทบาทหลักของครูไม่ว่าจะสอนเด็กหรือผู้ใหญ่ก็คือ

เป็นผู้จัดกระบวนการเรียนการสอน หากจะมีแตกต่างกันในรายละเอียดของการปฏิบัติ ก็เพราะผู้เรียนมีความแตกต่างกัน ดังที่ สุนทร สุนันทย์ (2521 : 12) กล่าวไว้ว่า "ผู้ใหญ่ มีสติปัญญา ประสบการณ์ และเวลาเรียน แตกต่างไปจากเด็กนักเรียนธรรมดา" ดังนั้นครูที่สอนผู้ใหญ่ก็ย่อมต้องปฏิบัติรายละเอียดต่าง ๆ ในบทบาทหลักของตนแตกต่างกันไป จากครูที่สอนเด็กนักเรียนในภาคกลางวันอย่าง

ในค่านิยมบทบาทหลักของครูนั้น สุมิตร คุณานุภกร (2520 : 59) ได้อธิบายไว้ว่า การเรียนการสอนที่จะประสบผลสำเร็จนั้นจะต้องมีการวางแผนเหมือนกับงานอื่น ๆ การวางแผนการสอนคือ การพยายามหาคำตอบต่อคำถาม 3 คำถามคือ

1. สอนวิชานี้เพื่อให้เกิดอะไรขึ้นกับผู้เรียน
 2. ถ้าจะต้องการให้สิ่งที่ต้องการเกิดแก่ผู้เรียนแล้ว ควรจัดการเรียนการสอนอย่างไร
 3. เราจะมีวิธีประเมินผล หรือทราบได้อย่างไรว่าสิ่งนั้นได้เกิดขึ้นกับผู้เรียน
- การวางแผนดังกล่าวเขียนออกมาในรูปแบบ (Model) ที่มีชื่อว่า "สูตร 3 กล"

ดังนี้ คือ

กลองที่ 1

วัตถุประสงค์

ต้องการให้อะไร
เกิดขึ้นกับผู้เรียน

กลองที่ 2

การเรียนการสอน

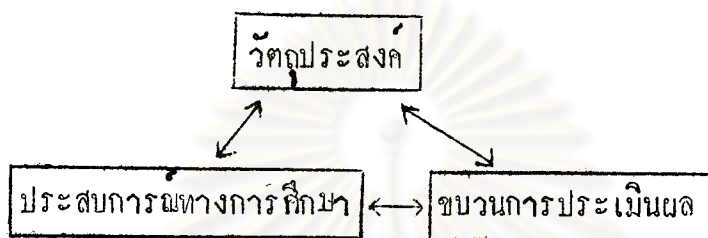
ทำอะไรหรือจะจัด
การเรียนการสอนอย่างไร
สิ่งที่ต้องการนั้นจะเกิดกับ
ผู้เรียน

กลองที่ 3

การประเมินผล

จะทราบได้อย่างไร
ว่าสิ่งที่เราต้องการ
เกิดขึ้นหรือไม่กับ
ผู้เรียน

เช่นเดียวกัน Frut (อ้างถึงใน สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ 2520 : 179) ได้แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างวัตถุประสงค์ของการสอน ประสบการณ์ทางการศึกษา หรือการเรียนรู้ และกระบวนการประเมินผล ดังแผนภาพต่อไปนี้

จากแผนภาพแสดงว่า ท่อนแรกวัตถุประสงค์ของการสอนชั่วคราวจะเป็นตัวบ่งชี้ถึงกระบวนการเรียนการสอน หรือวิธีจัดประสบการณ์ทางการศึกษาให้แก่ผู้เรียนตลอดจนกระบวนการประเมินผล ในขณะที่เดียวกันการประเมินผลและประสบการณ์ทางการศึกษาหรือประสบการณ์การเรียนรู้ ช่วยทำให้วัตถุประสงค์ของการสอนกระจ่างขึ้น อีกทั้งประสบการณ์ทางการศึกษาจะบ่งชี้ถึงกระบวนการประเมินผลที่ควรจะใช้ และผลที่ประเมินได้ก็จะเป็นข้อมูลย้อนกลับ แสดงถึงประสิทธิภาพของการสอน และการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่พึงปรารถนาตามวัตถุประสงค์ของการเรียนการสอนของผู้เรียนแต่ละคน

จากสูตร 3 กลอง และแผนภาพของ Frut จะทำให้พอสรุปได้ว่า บทบาทหน้าที่หลักของครู ในการจัดกระบวนการเรียนการสอน คือ บทบาททางด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และบทบาททางด้านกระบวนการประเมินผลการเรียนการสอน แต่ในการจัดกระบวนการเรียนการสอนนั้นจะไม่บรรลุผลสำเร็จดีเท่าที่ควร ถ้าครูและนักเรียนไม่มีความเข้าใจ หรือมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เช่น จากการวิจัยของ เมืองทอง แฉมมณี (2519 : 55-56) พบว่า ความต้องการประการหนึ่งของนิสิตแพทย์ คือ "ต้องการครูที่มีมนุษยสัมพันธ์ มีความเป็นกันเอง เข้าใจ รับฟังความคิดเห็น ช่วยเหลือ แนะนำให้คำปรึกษาแก่นิสิตทั้งภายในและภายนอกเวลาเรียน" และในงานวิจัยเดียวกันนี้เอง ในทัศนะของอาจารย์แพทย์นั้น คุณสมบัติข้อหนึ่งในหลาย ๆ ข้อของครูที่ดีคือ "มีความเป็นกันเอง เข้าใจนิสิต มีความเห็นใจ ให้ความช่วยเหลือแก่นิสิต รวมทั้ง

ตกเคื่อนเมื่อทำผิด" เมื่อพิจารณาทั้งจากทัศนะของนิสิต และอาจารย์จากการวิจัยนี้จะเห็นว่า ครูควรจะต้องมีบทบาทเพิ่มขึ้นอีกประการหนึ่ง เพื่อเป็นตัวเสริมให้ กระบวนการเรียนการสอนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพนั่นคือ บทบาททางด้านความสัมพันธ์กับผู้เรียน

ดังที่ได้ทราบแล้วว่า บทบาทหลักของครูนั้นย่อมไม่แตกต่างกัน เมื่อครูทุกคนต้องปฏิบัติตามบทบาท 3 ด้าน คือ บทบาทด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน บทบาทด้านการประเมินผลการเรียนการสอน บทบาทด้านความสัมพันธ์กับผู้เรียน ครูสอนผู้ใหญ่ก็ย่อมต้องมีบทบาทเช่นเดียวกัน ส่วนรายละเอียดในแต่ละบทบาทที่อาจแตกต่างกันไปนั้น จะได้อธิบายถึงต่อไปนี้ คือ

1. บทบาทด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ในบทบาทด้านนี้ได้นักวิชาการหลายคนให้แนวคิดเกี่ยวกับการปฏิบัติของผู้สอนต่อนักศึกษาที่เป็นผู้ใหญ่ เช่น Carl Rogers (อ้างถึงใน สุวัจน์ วัฒนวงศ์ 2524 : 61-62) และ Ralph C. Dobbs (1976 : 42) ได้ให้ความคิดเห็นตรงกันว่า ครูที่สอนผู้ใหญ่ควรเป็น ผู้อำนวยความสะดวกเพื่อการเรียนรู้ (Facilitator for learning) และ Ralph ได้กล่าวต่อไปอีกว่า "ครูไม่ใช่ทำตัวเสมือนคอมพิวเตอร์ ที่เต็มไปด้วยเนื้อหาและข้อมูลวิชาการต่าง ๆ " นอกจากนี้ เกียรติวรรณ อมาตยกุล (2525 : 40-41) ยังได้เสนอให้เห็นถึง สิ่งที่ผู้อำนวยความสะดวกควรจะทำคือ "ผู้สอน (Facilitator) มีหน้าที่สำคัญที่จะช่วยให้ผู้เรียนมีอิสระภายในด้านความคิดเป็นตัวของตัวเอง รู้จักคิด ตัดสินใจ มีความรับผิดชอบ และรู้จักการเรียนรู้ได้ด้วยตัวเอง" ซึ่งได้มีผู้เสนอถึง กระบวนการสำหรับผู้อำนวยความสะดวกที่จะจัดกิจกรรมการเรียนการสอนสำหรับผู้ใหญ่ไว้ดังนี้

Malcolm S. Knowles (อ้างถึงใน สุวัจน์ วัฒนวงศ์ 2524 : 59-60)

ได้เสนอดังสิ่งที่ผู้สอนผู้ใหญ่ควรกระทำในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน คือ

- 1) ผู้สอนควรได้เรียนรู้ถึงความต้องการของผู้เรียน เพื่อจะได้เริ่มคนกิจกรรมทั้งหลายให้สอดคล้องกับความต้องการนั้น ๆ
- 2) ผู้สอนควรได้จัดหน่วยการเรียนรู้โดยยึดหลักสถานการณ์ทั้งหลายที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของผู้ใหญ่เป็นสำคัญ มิใช่เน้นที่ตัวเนื้อหาวิชา

3) ผู้สอนต้องถือว่าประสบการณ์ของผู้เรียนเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่มีคุณค่าควร กระตุ้นให้ผู้เรียนได้นำประสบการณ์นั้น ๆ มาสัมพันธ์กับการเรียน

4) ผู้สอนต้องคำนึงถึงว่าผู้ใหญ่ของการนำตัวเองไม่ใช่ให้ครูเป็นผู้นำหรือ คัดสินใจให้ ดังนั้น ผู้สอนควรรวมในกระบวนการสืบหาหรือค้นหาคำตอบรวมกับผู้เรียน มากกว่าเป็นผู้บอกหรือตัดสินผู้เรียน

5) ผู้สอนต้องระลึกไว้เสมอว่าผู้ใหญ่ที่มาเรียนมีความแตกต่างกันทั้งวัย ประสบการณ์ ความนึกคิด ความสามารถ ดังนั้นจะต้องจัดเตรียมรูปแบบของการสอน เวลา สถานที่ให้เหมาะสมและให้ผู้ใหญ่ได้เรียนไปตามลำดับความสามารถของแต่ละคน

Carl Rogers (อ้างถึงใน สุวัฒน์ วัฒนวงศ์ 2524 : 61-62) ก็ได้ เสนอแนวคิดสำหรับผู้สอนไว้ในทำนองเดียวกับ Knowles เช่นในด้าน ความต้องการ ของผู้เรียน และยังได้ชี้แนะเพิ่มเติมไว้อีกดังนี้

1) ผู้อำนวยความสะดวกต้องพยายามจัดการเกี่ยวกับแหล่งการเรียนรู้ให้เป็นไป อย่างกว้างขวางและทำให้เป็นเรื่องง่ายสำหรับผู้เรียน

2) ผู้อำนวยความสะดวกต้องทำให้เป็น แหล่งความรู้ที่มีความคล่องตัว และยืดหยุ่นได้ เพื่อที่ผู้เรียนจะได้นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนรู้

3) ผู้อำนวยความสะดวกต้องสามารถเปลี่ยนฐานะตนเองเป็นเสมือนหนึ่งผู้เรียน เพื่อร่วมแสดงความคิดเห็นได้ เช่นเดียวกับผู้เรียนแต่ละคน

4) ผู้อำนวยความสะดวกต้องไม่มีลักษณะของการข่มขู่หรือบังคับและยอมรับว่า ความคิดเห็นของคนที่แสดงออกมานั้นสมาชิกที่รวมกลุ่มจะยอมรับหรือไม่ก็ได้

ส่วน เกียรติวรรณ อมาตยกุล ; รัตนา พุ่มไพศาล (2525 : 40-41 ; 2524 : 309) ได้เน้นถึงบทบาทของผู้สอนในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนสำหรับผู้ใหญ่ไว้เหมือนกันคือ ผู้สอนควรร่วมมือกับผู้เรียนในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ผู้สอนจะเป็น ผู้ชี้แนะ ไม่เป็นผู้นำของผู้เรียน ผู้สอนและผู้เรียนมีบทบาทเท่ากัน ทางนี้ดูก็เหมือนกันและกัน ร่วมกันทำร่วมกันเรียน

ดังนั้น การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนสำหรับผู้ใหญ่นั้น สิ่งที่ผู้สอนจะต้อง ระลึกไว้เสมอคือ Malcolm S. Knowles (อ้างถึงใน สุนทร โคตรบรรเทา 2525 : 14) ได้กล่าวไว้ว่า "กุญแจสำคัญในการจัดการศึกษาผู้ใหญ่ให้ได้ดี ก็คือ

การให้มีส่วนเกี่ยวข้องของเอง (ego involvement)" ซึ่งสิ่งนี้จะต่อเนื่องไปถึงบทบาทของผู้สอนในด้านการประเมินผลการเรียนการสอนด้วย

2. บทบาทด้านการประเมินผลการเรียนการสอน หลักในการดำเนินบทบาททางด้านการประเมินผลการเรียนการสอนสำหรับผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่ นั้นได้มีผู้ให้ข้อเสนอแนะไว้ดังนี้คือ

Richard A. Boudreau (1977 : 216) ได้ให้ข้อเสนอแนะว่า "การสร้างความมั่นใจในการเรียนการสอนแก่ผู้ใหญ่ นั้น ควรใช้ชีวิตกระตุ้นด้วยการจัดให้มีการทดสอบย่อยบ่อย ๆ เพื่อให้ผู้ใหญ่รู้สึกว่าเขาประสบความสำเร็จในการเรียน โดยแบบของการทดสอบนั้น ต้องไม่ยากเกินไปด้วย" เช่นเดียวกับที่ (Ralph C. Dobbs (1976 : 42) ได้เสนอว่า "ในการสอนผู้ใหญ่ ควรจะมีการประเมินผลตลอดระยะเวลาในการเรียนการสอน แล้วนำผลมาเป็นเครื่องประกอบการพิจารณาว่าควรที่จะก้าวสู่เนื้อหาหรือบทเรียน หรือโครงการอื่น ๆ ต่อไปหรือไม่" Gibb (1964 : 58-60) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับการประเมินผลการเรียนการสอนไว้ว่า "ในการให้การศึกษาแก่ผู้ใหญ่ ควรให้เขาเรียนได้มีโอกาสทราบความก้าวหน้าของตนเองด้วย" ซึ่ง โกวิท ประวาดพฤษ์ (2518 : 14) ได้กล่าวถึง การวัดประเมินผลว่า "การวัดความก้าวหน้าบางอย่างไม่ต้องการวัดด้วยการจัดอันดับที่ 1 หรือ 2 หากแต่ควรที่จะวัดโดยการเปรียบเทียบกับความก้าวหน้าของตนเองว่ามีเพิ่มขึ้นมากน้อยเพียงใด" จากแนวคิดนี้จะเห็นว่าสอดคล้องกับหลักการเรียนรู้อของผู้ใหญ่ที่ว่า "ผู้ใหญ่จะเรียนรู้ได้ก็ถ้าเป็นไปตามอัตราความสามารถของเขา" Aker (อ้างถึงใน โมห์หมัค อับดุลกาเคร์ ม.ป.ป. : 26-27) แสดงว่าผู้ใหญ่ยอมไม่ต้องการแข่งขันหรือการจัดอันดับตัวเขากับใคร

นอกจากนี้ผู้สอนและผู้เรียนควรร่วมมือกันในการประเมินผลไม่ให้ผู้สอนเป็นผู้จัดการทุกอย่างเพียงผู้เดียว ดังที่ Malcolm S. Knowles (อ้างถึงใน สุนทร โคตรบรรเทา 2525 : 14) ได้กล่าวว่า "ควรให้นักศึกษามีส่วนรับผิดชอบในการจัดดำเนินการประเมินผลการเรียนต่าง ๆ และประเมินผลทั้งการเรียน หลักสูตร หรือโปรแกรมของตนเอง" หรือที่รัทนา พุ่มไพศาล (2524 : 309) ได้ให้ข้อคิดเห็น

เช่นเดียวกันว่า "ครูและนักเรียน ต้องร่วมกันวัดผลความก้าวหน้าของการเรียนและโปรแกรมการเรียน"

จากแนวคิดต่าง ๆ เบื้องต้น จะทำให้เห็นว่า บทบาทของผู้สอนในการประเมินผล การเรียนการสอนสำหรับนักศึกษาผู้ใหญ่ นั้น ควรเป็นไปในลักษณะของการรับผิดชอบร่วมกัน และที่สำคัญคือ การจัดให้มีการประเมินผลบ่อย ๆ เพื่อให้ผู้ใหญ่รู้สึกว่าเขาประสบผลสำเร็จ ในการเรียนนั้น จะเป็นพื้นฐานที่ทำให้ผู้ใหญ่เกิดกำลังใจ ไม่ท้อแท้หรือเบื่อหน่ายที่จะเรียนต่อไป

3. บทบาทความสัมพันธกับนักศึกษา การดำเนินการเรียนการสอนจะบรรลุผลควยคืบั้น ย่อมต้องมีส่วนมาจากความสัมพันธ์และความเข้าใจอันดีระหว่างผู้สอนกับนักเรียน โดยเฉพาะผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่ซึ่งมีประสบการณ์เดิมมาจากการเรียนในวัยเด็ก มาแล้วนั้นผู้สอนก็ควรต้องคำนึงถึงความสัมพันธ์กับนักเรียนให้มาก เพื่อที่จะเป็นแรงเสริมให้ผู้ใหญ่เกิดทัศนคติที่ดีต่อการเรียน ดังที่ The National Association for Public School Adult Education (n.d. : 16-17) ได้กำหนดคุณสมบัติหนึ่งของผู้สอนการศึกษาผู้ใหญ่ว่า "ครูผู้สอนจะต้องมีคุณธรรม มีความรู้สึกเห็นใจต้องการช่วยเหลือ นักศึกษาอยู่เสมอ มีความเข้าใจว่า ผู้ใหญ่ที่มาเรียนมีความวิตกกังวลหลายประการ"

โมห์มมัด อับดุลกาเดร์ และสมจิตร์ สรอยุธยา (2520 : 2) ได้ให้ความสำคัญต่อบทบาทความสัมพันธของผู้สอนต่อผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่ว่า นอกจากการที่ครูจะเป็นผู้เข้าใจเนื้อหาวิชาที่สอนดี มีความสามารถในการถ่ายทอดแล้ว ครูยังต้องทำตัวให้เป็นที่ยอมรับของผู้เรียน ซึ่ง Ralph C. Dobbs (1976 : 42) ได้เสนอวิธีการที่ครูจะสร้างความสัมพันธ์และให้เป็นที่ยอมรับของผู้เรียน ก็คือ "ผู้สอนควรเข้าไปใกล้ชิดกับนักเรียนด้วยการช่วยเหลือในเรื่องการทำกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งมีความหมายต่อสภาพจิตใจของผู้เรียนมาก นอกจากนี้ยังควรสร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นในกลุ่มผู้เรียน ด้วยการพยายามให้เกิดการปะทะสังสรรค์ ระหว่างผู้สอนกับนักเรียน"

สุพัศรา ชุมเกตุ (2514 : 380-385) ได้ให้ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษายุใหญ่ ว่า ควรมีบริการแนะแนวแก่ผู้เรียน แต่เมื่อยังไม่มีการดำเนินการในเรื่องนี้

ครูผู้สอนก็ควรสร้างสัมพันธ์กับนักเรียน พร้อมทั้งจะให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เรียนให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ หรือไม่ก็แนะนำแหล่งที่ผู้เรียนจะไปขอคำปรึกษาหรือขอความช่วยเหลือได้

จากบทบาทของผู้สอนทั้ง 3 ด้าน จะเห็นว่าถ้าผู้สอนสามารถปฏิบัติได้ตามแนวคิดที่กล่าวมา ย่อมจะทำให้กระบวนการเรียนการสอนการศึกษามีใหญ่ประสมผลสำเร็จอย่างดี แต่จากสาเหตุการลาออกกลางคันของนักศึกษาผู้ใหญ่ ตามที่สุพัทธา ชุมเกตุ (2514 : 380-385) ได้ศึกษาไว้ นั้น ปรากฏว่าเป็นเพราะผู้สอนยังไม่เข้าใจบทบาททั้ง 3 ด้าน ดีพอ คือ นอกจากความไม่สะดวกในเรื่องเวลา สุขภาพร่างกายของนักศึกษาผู้ใหญ่แล้ว สาเหตุของการลาออกยังเนื่องจาก นักศึกษาผู้ใหญ่ไม่พอใจสภาพการเรียนการสอนของผู้สอน คือชั้นเรียนที่จัดใหญ่เกินไป ผู้สอนไม่ให้ความสนใจทั่วถึง อุปกรณ์ที่ใช้ไม่เหมาะสม ผู้สอนไม่ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการเรียน ผู้สอนทำให้ผู้เรียนรู้สึกขวยเขิน เช่น ประกาศคะแนนสอบซึ่งเขาไคร่ค้ำตำ ผู้สอนไม่บอกผลความก้าวหน้าของงานที่ส่งไป เช่น การบ้าน หรือการเข้ากลุ่มกิจกรรม นอกจากนี้ยังเนื่องจากผู้สอนไม่แสดงความเป็นกันเองกับผู้เรียน และไม่ได้เป็นที่ปรึกษาที่ดีอย่างเพียงพอกับนักเรียน ดังนั้นผู้สอนการศึกษานักศึกษาผู้ใหญ่ควรได้ศึกษาแนวทางในการปฏิบัติตามบทบาททั้ง 3 ด้าน ดังกล่าวเพื่อประสิทธิภาพของวงการศึกษานักศึกษาผู้ใหญ่ต่อไป

ตอนที่ 3 การศึกษานักศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จระดับที่ 3-4

ต้นกำเนิดของการศึกษานักศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จระดับที่ 3-4 คือโครงการการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ ดังนั้นจึงควรได้ทำความเข้าใจกับความหมายของการศึกษานักศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จเสียก่อน

การศึกษานักศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ หมายถึงวิธีการจัดการศึกษาที่มุ่งแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันของผู้เรียนเป็นประการสำคัญ โดยการยกสภาพความเป็นอยู่ของแต่ละบุคคลในสังคม อันเป็นอุปสรรคต่อความอยู่เย็นเป็นสุข ตลอดจนการกินที่อยู่ดี ให้เป็นประเด็นสำหรับผู้เรียนได้ร่วมกันศึกษา อภิปรายและหาทางแก้ปัญหานั้น ๆ จุดสำคัญคือ ฝึกให้คนคิดเป็น แก้ปัญหาเป็น รู้จักคิดตัดสินใจโดยคำนึงถึงข้อมูล 3 ประการ คือ ข้อมูลทางวิชาการ ข้อมูลทางสังคมสิ่งแวดล้อม และข้อมูลเกี่ยวกับตัวเอง เพื่อให้

สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขพอสมควร (วีระชัย มีชอบธรรม 2520 : 2-3)

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (อ้างถึงในพิบูล เด็ถมมงคลตระกูล 2523 : 14) ได้ให้นิยามของการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็คเสร์จว่า เป็นการศึกษาที่จัดเพื่อให้ผู้ใหญ่ได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียน ซึ่งจะช่วยให้เขาสามารถปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ เศรษฐกิจและสังคมให้ดีขึ้น นอกจากนี้ยังต้องการให้ผู้ใหญ่เรียนได้ใช้ความรู้ทางเกษตรแผนใหม่ และความรู้ด้านอื่น ๆ เพื่อช่วยให้เพิ่มพูนรายได้ให้สูงขึ้น มีฐานะทางการเงินที่มั่นคง มีความรู้เกี่ยวกับการอนามัยและวางแผนครอบครัว มีสุขภาพพลานามัยแข็งแรง มีความรับผิดชอบหน้าที่พลเมืองและสามารถอ่านออกเขียนได้ กิจเลขเป็นเพื่อประโยชน์ในการค้นคว้าหาความรู้อันเป็นประโยชน์ต่อตนเอง

ที่กล่าวมาคือความหมายของการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็คเสร์จ ส่วนการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็คเสร์จระดับที่ 3-4 นั้นเกิดขึ้นเพราะมีนักศึกษาเป็นจำนวนมากที่ไม่มีโอกาสได้ศึกษาเกินกว่าระดับประถมศึกษาตอนต้นในเวลากลางวัน ประสงค์จะศึกษาหาความรู้ในระดับประถมศึกษาตอนปลายและมัธยมศึกษาตอนต้นเพิ่มเติมและเพิ่มปริมาณขึ้นทุกปี แต่เนื่องจากหลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่ระดับ 3-4 แต่เดิมเป็นหลักสูตรที่มุ่งเฉพาะวิชาการ ไม่ได้มุ่งสอนเพื่อผลไปใช้ในชีวิตประจำวัน จึงได้มีการปรับปรุงหลักสูตรให้เป็นการศึกษาเพื่อชีวิตตามแบบการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็คเสร์จ โดยได้ทำการทดลองหลักสูตรใหม่ที่ศูนย์การศึกษาผู้ใหญ่ภาคเหนือ และศูนย์กลางการอบรมการศึกษาผู้ใหญ่จังหวัดอุบลราชธานี แห่งละสองระดับ ๆ ละหนึ่งห้องเรียน โดยเปิดทดลองสอนระหว่าง พ.ศ.2518 - 2519 หลังจากได้มีการปรับปรุงแก้ไขแล้ว จึงได้ประกาศใช้ทั่วประเทศเมื่อ พ.ศ.2522 ภายใต้อำนาจ หลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็คเสร์จระดับที่ 3-4

หลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็คเสร์จระดับที่ 3-4 เป็นหลักสูตรต่อเนื่องจากหลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็คเสร์จชั้นอ่านออกเขียนได้ การศึกษาระดับนี้มุ่งที่จะส่งเสริมผู้เรียนที่ไม่มีโอกาสศึกษาในระบบโรงเรียนภาคปกติให้มีความรู้ ทักษะ เจตคติ และวัฒนธรรม อันจำเป็นต่อการประกอบอาชีพ การศึกษาหาความรู้และข่าวสารข้อมูลเพิ่มเติม และการแก้ปัญหาชีวิตประจำวัน เพื่อให้สามารถดำรงความเป็นพลเมืองดีในสังคมประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข หลักสูตรนี้มีความยืดหยุ่นพอเพียงที่จะให้ผู้เรียนเลือกเรียนได้ตามความสามารถ ความถนัด ความสนใจ และความต้องการของตน

จุดมุ่งหมายของหลักสูตรนี้คือ ใหญ่เรียนรู้จักคิดรู้จักแก้ปัญหา โดยคำนึงถึงกระบวนการคิด ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบอย่างน้อย 3 ประการคือ ขอบเขตที่เกี่ยวข้องกับตนเอง ขอบเขตเกี่ยวกับสังคม สิ่งแวดล้อม และขอบเขตที่เกี่ยวข้องกับวิชาการ

จากรายละเอียดและจุดมุ่งหมายของหลักสูตร จะเห็นว่าการศึกษานักเรียนแบบเบ็ดเสร็จระดับที่ 3-4 เป็นการศึกษาที่ใหญ่นักเรียนได้เรียนตามความถนัด ความสนใจ เน้นที่จะให้นักเรียน คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น โดยใช้กระบวนการของการแก้ปัญหา และถือเอาผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียน ดังนั้นผู้สอนการศึกษานักเรียนแบบเบ็ดเสร็จระดับที่ 3-4 นอกจากจะต้องสอนผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่แล้ว ยังต้องคำนึงถึงการสอนเพื่อให้นักเรียนได้คิดเป็น ตามที่ระบุไว้ในจุดมุ่งหมาย แต่อย่างไรก็ตาม บทบาทของผู้สอนก็ยังคงอยู่ภายใต้บทบาทหลักของครูทั้ง 3 ประการ คือ บทบาทด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน บทบาทด้านการประเมินผลการเรียนการสอน บทบาทด้านความสัมพันธ์กับนักศึกษา

ตอนที่ 4 บทบาทของผู้สอนการศึกษานักเรียนแบบเบ็ดเสร็จระดับที่ 3-4

เนื่องจากการศึกษานักเรียนแบบเบ็ดเสร็จระดับที่ 3-4 เป็นการศึกษาที่จัดให้นักเรียนที่เป็นผู้ใหญ่ ดังนั้น ผู้สอนจึงต้องปฏิบัติตนในฐานะที่เป็นผู้สอนผู้ใหญ่ตามบทบาทที่สอดคล้องกับหลักการเรียนรู้อันใหญ่ ดังที่ปรากฏในวัตถุประสงค์ของการอบรมผู้สอนการศึกษานักเรียนแบบเบ็ดเสร็จระดับที่ 3-4 (กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2524 : 1) ซึ่งระบุไว้ว่า วัตถุประสงค์ของการอบรมเพื่อให้วิทยากรหรือครูผู้สอนการศึกษานักเรียนแบบเบ็ดเสร็จระดับที่ 3-4 ได้มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องต่อไปนี้

1. ความเชื่อพื้นฐานทางการศึกษานักเรียน
2. จิตวิทยาการศึกษานักเรียน
3. หลักสูตรการศึกษานักเรียนแบบเบ็ดเสร็จระดับที่ 3-4
4. วิธีสอนและเทคนิคการสอนผู้ใหญ่
5. การประเมินผลและการวัดผลตามกระบวนการของการศึกษานักเรียน

แต่การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็คเสร์ระดับที่ 3-4 เป็นการศึกษาที่มีจุดเน้นที่การให้ยูเรียน คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น ดังกล่าว จึงทำให้ยูสอนต้องคำนึงถึงการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่อาจจะต้องมีลักษณะพิเศษขึ้นมาบ้างโดยเฉพาะ คำว่า "คิดเป็น" เป็นคำไทยแท้ซึ่งถือกำเนิดขึ้นในวงการการศึกษาออกโรงเรียน เป็นครั้งแรก รว พ.ศ.2515 ผู้ให้กำเนิดคือ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งเป็นผู้อำนวยการกองการศึกษาผู้ใหญ่ (บุญสม กรุททา 2524 : 12)

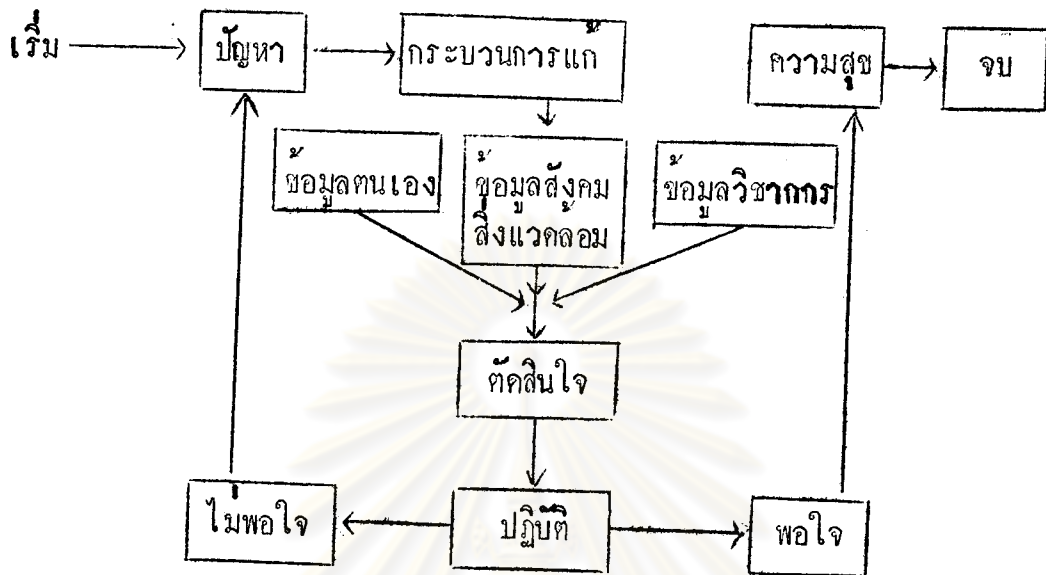
โกวิท วรพิพัฒน์ (ม.ป.ป. : 2-3) ได้ให้แนวความคิดเกี่ยวกับการคิดเป็นไว้ว่า ความเชื่อพื้นฐานของการคิดเป็น มาจากธรรมชาติของมนุษย์ว่า สิ่งที่เป็นยอดปรารถนาของคนเราคือความสุข และคนแต่ละคนจะมีความสุขที่สุดเมื่อตนเองและสังคมสิ่งแวดล้อม ประสมกลมกลืนกันอย่างราบรื่นทั้งทางด้านวัตถุ กาย และใจ และคุณสมบัติของคนเราที่จะทำตัวให้ประสมกลมกลืนกับสังคมและสิ่งแวดล้อมได้ คนเราจะสามารถ

1. ปรับปรุงตัวเราให้เข้ากับสังคมหรือสิ่งแวดล้อม
2. ปรับปรุงสังคมและสิ่งแวดล้อมให้เข้ากับตัวเรา
3. ปรับปรุงทั้งตัวเราและสังคมสิ่งแวดล้อมทั้งสองด้านให้ประสมกลมกลืนซึ่งกันและกัน
4. หลีกเลี้ยงสังคมและสิ่งแวดล้อมนั้น ไปสู่สังคมและสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมกับตน

การที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งหรือหลายคนจะสามารถดำเนินการตามข้อใดข้อหนึ่งหรือหลายข้อเพื่อให้ตัวเองกับสังคมสิ่งแวดล้อมประสมกลมกลืนกันเพื่อตัวเองจะได้มีความสุขนั้น บุคคลผู้นั้นต้องคิดเป็น บุคคลที่มีเพียงแต่ความจำ ย่อมไม่สามารถที่จะพิจารณาพิจารณาดำเนินการตามข้อใดข้อหนึ่งใน 4 ข้อนั้นได้

นอกจากนี้ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ได้สรุปแผนภูมิของลักษณะที่เรียกว่า "คิดเป็น" ไว้ดังนี้ (บุญสม กรุททา 2524 : 16)

แผนภูมิที่ 1 รูปแบบของการ"คิดเป็น"

จากแผนภูมินี้ถ้าพิจารณาแล้วจะเห็นว่า รูปแบบของการคิดเป็น จะต้องเริ่มกระบวนการด้วยปัญหาและวิธีการแก้ปัญหา ซึ่งมีข้อมูลที่สำคัญ 3 อย่างคือ ข้อมูลตนเอง ข้อมูลสังคม ข้อมูลวิชาการ เพื่อนำไปสู่การทัศนใจที่จะให้เกิดความสุขต่อไป

จันทร์ ชุ่มเมืองปัก (2519 : 24-25) ได้ขยายถึงข้อมูลทั้ง 3 ประการเบื้องต้นว่า

1. การรู้จักตนเองอย่างถ่องแท้เพียงธรรมชาติหรือตน (self) โดยพิจารณาความพร้อมในด้านการเงิน ในด้านสุขภาพ ในด้านความรู้ ในด้านอายุและวัย ในด้านความมีเพื่อนฝูง และอื่น ๆ

2. สังคมและสิ่งแวดล้อม (Society and Environment) หมายถึง คนอื่นนอกเหนือจากเราและครอบครัวจะเรียกว่าบุรุษที่ 3 ก็ได้ คือ ญาติสังคมเราคิดอย่างไรกับการทัศนใจของเรา คือเขาเคียดกรอนไหม เขารังเกียจไหม เขาชื่นชมด้วยไหม เขามีใจปันให้เราไหม รวมทั้งตลอดถึงเศรษฐกิจและสังคมนั้น ๆ เหมาะกับเรื่องที่เราทัศนใจหรือไม่ รวมทั้งชนบธรรมเนียม ประเพณีและค่านิยมของสังคม

3. ความรู้ทางวิชาการ เป็นความรู้ทางวิทยาศาสตร์ หรือความรู้วิชาการในเรื่องที่ตรงกับกรที่เรากำลังจะทัศนใจ ซึ่งเรียกว่า (Book Knowledge) หรือเป็นวิชาหนังสือ ที่มีการวิจัยค้นพบ

จากแนวความคิดและกระบวนการ "คิดเป็น" ข้างบน ทำให้พอจะสรุปบทบาททางด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ผู้สอนการศึกษาผู้ใหญ่ต้องปฏิบัติ นอกเหนือจากการปฏิบัติในฐานะของครูที่สอนผู้ใหญ่ตามที่กล่าวมาแล้วก็คือ

1) การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ตลอดจนเนื้อหาในแต่ละบทเรียน ควรให้ยืดหยุ่นตามเหตุการณ์ สภาพท้องถิ่น ความสนใจของผู้เรียน และให้มีความสัมพันธ์ระหว่างรายวิชามากที่สุดเท่าที่จะทำได้

2) ผู้สอนควรใช้วิธีสอนที่จะให้ผู้เรียนรับรู้ปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น ฝึกให้คิดเป็น แก้ปัญหาเป็น และรู้จักนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน โดยพิจารณาวิธีสอนที่เห็นว่าเหมาะสมกับจุดประสงค์ และลักษณะเนื้อหาวิชา เช่น การสอนแบบแก้ปัญหา ถิ่นกว่า อภิปราย ทำงานเป็นกลุ่ม ฯลฯ

3) ผู้สอนควรจะคำนึงถึงการที่จะให้ผู้เรียนมีโอกาสเรียนทั้งภาควิชาการและภาคปฏิบัติ ซึ่งมีผลส่งเสริมคุณลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคล และให้ผู้เรียนอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข (กรมการศึกษานอกโรงเรียน ม.ป.ป. : 28)

บทบาทด้านการประเมินผลการเรียนการสอนของผู้สอนการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จระดับที่ 3-4 นั้น กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2523 : 2-3) ได้กำหนดวัตถุประสงค์ เพื่อเป็นแนวให้ครูได้ปฏิบัติตามดังนี้คือ การประเมินผลเป็นไปเพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาความรู้ ความคิด ความสามารถของตนเอง โดยไม่ต้องมีการแข่งขันกับคนอื่น ๆ ในกลุ่ม เป็นการสนับสนุนให้ร่วมมือรวมกลุ่มกันคิด แก้ปัญหาและทำงานร่วมกัน เป็นการประเมินผลเพื่อปรับปรุงการเรียนของผู้เรียน และปรับปรุงการสอนของครูด้วย ทั้งนี้ ให้ครูได้มุ่งประเมินผลการพัฒนาของผู้เรียนอย่างแท้จริง มิใช่มุ่งแก้งข้อสอบและสอนให้ตรงกับข้อสอบเท่านั้น และวิธีในการประเมินผลนั้นทั้งผู้สอนและผู้เรียน ควรมีการยอมรับร่วมกัน ตั้งแต่เริ่มต้น คือ วัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ และเกณฑ์ของการตัดสินการเรียนรู้นั้น ๆ เพื่อให้ได้เลือกใช้เครื่องมือและกระบวนการการประเมินผลที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์นั้นรวมทั้งจะได้ประเมินผลการเรียนรู้ได้ตรงกับเรื่องที่ตั้งผู้สอน และผู้เรียนต้องการประเมิน

หลักการในการประเมินผลนั้นแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

- 1) การประเมินผลเพื่อปรับปรุงการเรียนการสอน ได้แก่ การประเมินผลก่อนเรียน การประเมินผลระหว่างเรียน
- 2) การประเมินผลเพื่อตัดสินผลการเรียน โดยใช้คะแนนที่ได้จากคะแนนระหว่างภาค คะแนนปลายภาค

ในการประเมินผลนั้นผู้สอนสามารถใช้เครื่องมือและวิธีการต่าง ๆ เช่น ข้อสอบ ข้อเขียน วัควิธีการปฏิบัติงาน วัควผลงานต่าง ๆ เช่น การบ้าน รายงาน หรือ วัคววิธีวิธีการอื่น ๆ ตามที่ผู้สอนเห็นสมควร

นอกจากการที่ผู้สอนจะใช้วิธีประเมินการเรียนการสอนด้วยการประเมินผลจากผู้เรียนแล้ว ยังมีวิธีการอีกลักษณะหนึ่งซึ่งสามารถนำมาปรับปรุงการเรียนการสอนได้ วัควคือ การที่ผู้สอนและผู้เรียนได้ประเมินผลตนเอง ซึ่งกิจกรรมนี้ปรากฏในการฝึกอบรมผู้สอนการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็คเสร์จระดับที่ 3-4 (กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2524 : 116-117) ซึ่งได้ระบุว่า เพื่อให้ครูและผู้เรียนได้รู้จักตัวเอง รู้จุดเด่นจุดด้อย เพื่อปรับปรุงตนเอง ในด้านครูก็เพื่อปรับปรุงการเรียนการสอน ในด้านผู้เรียนก็เพื่อปรับปรุงการเรียน ทั้งนี้สามารถทำได้โดยให้ครูประเมินผลตนเอง ผู้เรียนประเมินผลตนเอง และผู้เรียนประเมินผลการสอนของครู

ดังนั้นจะเห็นว่าการประเมินผลการเรียนการสอนของการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็คเสร์จระดับที่ 3-4 นั้น จะเป็นการดำเนินการร่วมกันทั้งผู้สอนและผู้เรียน

ในด้านความสัมพันธ์กับนักศึกษานั้นไม่ได้มีปรากฏหรือกำหนดเป็นพิเศษสำหรับผู้สอนการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็คเสร์จระดับที่ 3-4 แต่จากวัตถุประสงค์ของการอบรมผู้สอนการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็คเสร์จระดับ 3-4 ที่มุ่งให้ผู้สอนได้เรียนรู้ถึงจิตวิทยาของผู้ใหญ่ ก็แสดงว่าในฐานะของการเป็นผู้สอนผู้ใหญ่ ผู้สอนการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็คเสร์จระดับที่ 3-4 ก็ควรต้องปฏิบัติขบหาความสัมพันธ์กับนักศึกษา เช่นเดียวกับ ผู้สอนการศึกษาผู้ใหญ่โดยทั่วไป ทั้งนี้เพื่อเป็นการเสริมให้กระบวนการเรียนการสอนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ

นอกจากแนวคิดและทฤษฎีต่าง ๆ ดังที่กล่าวมาแล้ว ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยต่าง ๆ ที่ได้มีการศึกษาวิจัยไว้ทั้งที่เกี่ยวข้องกับบทบาทที่คาดหวัง และบทบาทที่ปฏิบัติจริง รวมทั้งที่เกี่ยวข้องกับงานการศึกษานักศึกษาผู้ใหญ่ ดังที่จะกล่าวถึงในตอนต่อไป

ตอนที่ 5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้นำผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ ความคาดหวังและการปฏิบัติจริง ซึ่งได้มีผู้ทำการวิจัยไว้หลายรูปแบบดังนี้ คือ

ประมวล คันยะ (2522 : 91-92) ได้ศึกษาถึงบทบาทของหัวหน้าคณะวิชาในวิทยาลัยครู พบว่า บทบาทที่คาดหวังของหัวหน้าคณะวิชาในวิทยาลัยครูทั่วประเทศ ตามทัศนะที่คาดหวังของหัวหน้าคณะวิชา หัวหน้าภาควิชา อาจารย์ และผู้บริหารสูงกว่า บทบาทที่ปฏิบัติจริงทุกด้านอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งสอดคล้องกับ นกคณ เชนะโยธิน (2524 : 121) ที่ได้ศึกษาวิจัยและพบว่า บทบาททางวิชาการของอาจารย์วิทยาลัยครูภาคใต้ ตามที่อาจารย์ นักศึกษา และครูประจำการ คาดหวังสูงกว่า ที่อาจารย์ได้ปฏิบัติจริง อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 เว้นเดียวกับที่ เกษม บุญรัมย์ (2523 : 197-199) ได้ศึกษาพบว่า ลักษณะที่พึงประสงค์กับลักษณะที่เป็นจริงของผู้บริหารกิจการนักศึกษาในวิทยาลัยครูตามความคิดเห็นของ ผู้บริหาร อาจารย์ และผู้นำนักศึกษา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01

การวิจัยเกี่ยวกับความคาดหวังและการปฏิบัติจริงที่พิบูล เลิศมงคลตระกูล (2523 : 66) ได้ศึกษาถึงความคิดเห็นเกี่ยวกับการเรียนการสอนของนักศึกษาผู้ใหญ่แบบ เบ็ดเสร็จระดับที่ 3-4 ในเขตการศึกษา 10 โดยได้ศึกษาเกี่ยวกับสภาพการเรียนการสอนโดยทั่วไปทั้งในสภาพเป็นจริงและที่คาดหวัง ซึ่งในส่วนหนึ่งของการเรียนคือ ด้านตัวครูสอนนั้น ผลปรากฏออกมาว่า ความคิดเห็นของนักศึกษาตามสภาพที่เป็นจริง อยู่ในเกณฑ์ต่ำกว่าเกณฑ์ที่คาดหวังหรืออยากให้เป็น

งานวิจัยที่กล่าวมาทั้งหมดสอดคล้องกับที่วามี คิคละเอียค (2520 : 85-89) ได้ศึกษาถึงความขัดแย้งระหว่างบทบาทที่คาดหวังกับบทบาทที่เป็นจริง ในวิทยาลัยครู

ภาคตะวันออก โดยศึกษาจากผู้บริหาร อาจารย์ และนักศึกษา ป.ศ. ปีการศึกษา 2519 จำนวน 447 คน สรุปได้ว่า

1. บทบาทที่เป็นจริงของผู้บริหาร ต่างจากที่อาจารย์และนักศึกษาคาดหวัง
2. บทบาทที่เป็นจริงของอาจารย์ต่างจากที่ผู้บริหารและนักศึกษาคาดหวัง
3. บทบาทที่เป็นจริงของนักศึกษา ต่างจากที่ผู้บริหารและอาจารย์คาดหวัง

จากผลงานวิจัยต่าง ๆ ดังกล่าว จะทำให้เห็นว่าความคาดหวังและการปฏิบัติจริง มักจะมีความแตกต่างกันอยู่เสมอ

ส่วนงานวิจัยที่เกี่ยวกับการศึกษาผู้ใหญ่ นั้นได้มีผู้ทำวิจัยไว้มากพอสมควร ซึ่งผู้วิจัยได้พยายามเลือกเฉพาะที่เกี่ยวกับผู้สอนซึ่งเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับที่กำลังศึกษาอยู่ โดยเฉพาะผู้สอนการศึกษายุใหญ่แบบเบ็ค สตรีทั้งชั้นต้นและระดับที่ 3-4 เพราะเป็นการศึกษาที่ตั้งอยู่บนหลักการและปรัชญาเดียวกัน งานวิจัยต่าง ๆ มีปรากฏดังนี้คือ

พิบูล เล็กมังกดตระกูล (2523 : 66) ได้ทำการศึกษาเรื่องความคิดเห็น เกี่ยวกับการเรียนการสอนของนักศึกษายุใหญ่แบบเบ็ค สตรีระดับที่ 3-4 ในเขตการศึกษา 10 ผลปรากฏว่า ส่วนหนึ่งของสภาพการเรียนการสอนนั้นคือ ทั่วครู ซึ่งนักศึกษาเห็นว่าครูได้ใช้วิธีการเรียนการสอนและปฏิบัติต่อนักศึกษายุใหญ่ เสมือนว่าเป็นเด็กนักเรียนภาคปกติ มีความเข้าใจในความต้องการของนักศึกษายุใหญ่ไม่ลึกซึ้ง นักศึกษาต้องการให้ครูเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้รวมอภิปราย ซักถามปัญหาในชั้นเรียนและให้ครูใช้วิธีการต่าง ๆ ในการสอนเพื่อให้เกิดทักษะและเข้าใจบทเรียนดีขึ้น นอกจากนี้ยังต้องการให้ครูนำวัสดุอุปกรณ์ ที่เหมาะสมกับผู้เรียนมาใช้ประกอบการสอน อีกประการหนึ่งคือ นักศึกษาต้องการการแนะแนวเพื่อแก้ปัญหาของตนเองในด้านต่าง ๆ

ประเทือง แดงงาม (2520 : 117) ได้ศึกษาถึงเรื่องการศึกษา मनภาพ แห่งตนและความคาดหวังแห่งตนของผู้ใหญ่ที่เรียนสำเร็จหลักสูตรการศึกษายุใหญ่แบบเบ็ค สตรีในเขตการศึกษา 3 พบว่า มโนภาพแห่งตนและความคาดหวังแห่งตนของผู้ใหญ่ที่เรียนสำเร็จหลักสูตรการศึกษายุใหญ่แบบเบ็ค สตรีสูงกว่าผู้ใหญ่ที่ไม่ได้เรียนหลักสูตรการศึกษายุใหญ่แบบเบ็ค สตรี และได้ให้ข้อเสนอแนะที่จะทำให้การเรียนการสอนมี

ประสิทธิภาพยิ่งขึ้นในโครงการการศึกษาแบบเบ็ดเสร็จ คือ ครูผู้สอนควรได้จัดสภาพ การเรียนการสอนที่ช่วยส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ และเนบพบาทต่าง ๆ ของ ผู้เรียน ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันให้ชัดเจนขึ้น โดยให้ผูเรียนมีโอกาสร่วมกันอภิปราย แสดงความคิดเห็นแล้วครูผู้สอนและผู้เรียน ช่วยกันสรุปอีกประการหนึ่งคือ การเรียน การสอนเมื่อสอนจบลงในแต่ละครั้งควรได้ประเมินการสอนว่าได้ดำเนินไปตามจุดมุ่งหมาย เพียงใด ผู้เรียนมีพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงอะไรบ้าง รวมทั้งนำเอาข้อบกพร่องมาปรับปรุง ให้การเรียนการสอนครั้งต่อไปบรรลุจุดมุ่งหมายมากขึ้น

วิรากร ผดุงชีวิต (2519 : 101-105) ได้ศึกษาเรื่องปัญหาการเรียนและ การสอนสังคมศึกษาในโรงเรียนผู้ใหญ่ โดยสอบถามความคิดเห็นจากครูและนักศึกษายุใหญ่ ได้ปรากฏผลว่า ครูคิดเป็นร้อยละ 39.99 ยังมีข้อสงสัยของใจอยู่บ้างในวิธีการจัดการศึกษา แต่ครูส่วนใหญ่ก็ตอบว่า สมัครสอนในโรงเรียนผู้ใหญ่เพราะใจรัก ส่วนนักศึกษายุใหญ่เห็นว่า ครูที่สอนสังคมศึกษามีความรู้ดี วิธีสอนที่รู้ใจมากที่สุดคือ อธิบายตามบทเรียนในหลักสูตร แล้วให้นักเรียนจด แต่ในขณะที่ความต้องการของนักศึกษาในอันดับที่ 1 คือ อธิบายบทเรียน แล้วใช้อุปกรณ์การสอนประกอบ และกิจกรรมการสอนที่ต้องการมากที่สุดคือ ทัศนศึกษา เพื่อ เสริมการเรียนให้ดีขึ้น นอกจากนี้นักศึกษายุใหญ่ยังได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการวัดผลว่า หลังเรียนจบบทเรียนแต่ละบทควรมีการวัดผลทุกครั้ง เพื่อทบทวนความรู้

งานวิจัยของวิรากร ผดุงชีวิต ดังกล่าว สอดคล้องกับที่ อคติศักดิ์ ศรีภูมัย (2520 : 73) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาปัญหาการเรียนวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ของนักศึกษายุใหญ่ตามหลักสูตร การศึกษายุใหญ่แบบเบ็ดเสร็จระดับที่ 3-4 และพบว่า นักศึกษาให้ความเห็นว่าครุควรจะได้อธิบายและแนะนำให้นักศึกษาเข้าใจในเรื่องหรือ ประเด็นก่อนที่จะให้นักศึกษาได้อภิปรายกันเองหรือให้ทำงานทุกครั้ง ถ้าเป็นไปได้ครุ ควรแจกแบบเรียนให้ไปอ่านและไปค้นคว้าด้วยหน้า เวลาที่นักศึกษาทำงานครุควรเอาใจใส่ ควบคุมอยู่ควย ครุควรใช้อุปกรณ์การสอนบ้างและควรใช้วิธีการสอนแบบอื่น ๆ เช่น การ ไปศึกษานอกสถานที่ การโต้วาทีหรือการเล่นละคร และครุควรให้ความสนิทสนมเป็นกันเอง และเข้าใจนักศึกษาใหม่มากกว่าที่เป็นอยู่

นอกจากนี้ นวลเสนต์ วงศ์เชิดธรรม (2522 : 172-180) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ปัญหาและความต้องการของนักศึกษาผู้ใหญ่สายสามัญในเขตกรุงเทพมหานคร สรุปผลการวิจัยเกี่ยวกับทางค่านักครูผู้สอนไควว่า นักศึกษาผู้ใหญ่ระดับ 1-5 มีความต้องการค่านการเรียนการสอนเกี่ยวกับครูผู้สอนในเกณฑ์มากในค่านต่อไปนี้ คือ ต้องการให้ครูผู้สอนประเมินผลการเรียนการสอนมอบ ๆ เพื่อให้ให้นักศึกษา กระตือรือร้นอยู่เสมอ ต้องการให้ครูมีวิธีสอนที่เข้าใจง่าย มีอุปกรณ์การสอนให้เหมาะกับเรื่อง ต้องการให้ครูเอาใจใส่นักศึกษาให้มากในขณะที่เรียน ต้องการให้ครูเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้ซักถามอภิปรายในชั้นเรียนให้มาก นักศึกษาชอบที่จะรวมกิจกรรมการเรียนในชั้นให้มาก โดยต้องการให้ครูมอบการบ้านไปทำให้น้อยลง นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับครูไว้ว่า อาจปรับปรุงการสอนของครูโดยจัดอบรมครูที่จะสอนนักศึกษาผู้ใหญ่อย่างจริงจัง เพราะปัญหาของนักศึกษาผู้ใหญ่ไม่เหมือนนักเรียนทั่ว ๆ ไป

จากงานวิจัยที่กล่าวมา จะเป็นความคิดเห็นและความต้องการของนักศึกษาผู้ใหญ่ที่มีต่อครูที่สอนการศึกษานักผู้ใหญ่ อย่างไรก็ตามได้มีผู้ศึกษาวิจัยถึงพฤติกรรมของครูสอนการศึกษานักผู้ใหญ่ในค่านต่าง ๆ และปรากฏผลดังนี้ คือ

วิเชียร ประยูรชาติ (2520 : 77) ได้ศึกษาถึงพฤติกรรมค่านการเตรียมการสอน และค่านการใช้อุปกรณ์การสอนของผู้สอนการศึกษานักผู้ใหญ่แบบเบ็คเสร์จ ผลปรากฏว่า ครูใช้พฤติกรรมค่านการเตรียมการสอนร้อยละ 47.52 และใช้พฤติกรรมค่านการใช้อุปกรณ์การสอนร้อยละ 40.17 นับว่าพฤติกรรมทั้งสองค่านมีน้อยไม่ถึงร้อยละ 50 และยิ่งพบอีกว่า พฤติกรรมการสอนของครูนั้นมักจะสอนตามเนื้อหาของบทเรียน มิได้ขยายให้กว้างขวางออกไป สรุปคือ พฤติกรรมการสอนทั้งสองค่านที่ผู้วิจัยได้ศึกษานั้นยังไม่สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของการศึกษานักผู้ใหญ่แบบเบ็คเสร์จ

แต่จากการวิจัยของ สุชาติ บุคณอง (2520 : 82) ซึ่งได้ศึกษาพฤติกรรมค่านการอภิปรายและการถามตอบของผู้สอนการศึกษานักผู้ใหญ่แบบเบ็คเสร์จชั้นพื้นฐาน พบว่า ครูผู้สอนมีพฤติกรรมการสอนค่านการอภิปรายโดยทั่วไปร้อยละ 62.40 ซึ่งจัดว่าอยู่ในเกณฑ์น่าพอใจ ตามความมุ่งหมายของการจัดการศึกษานักผู้ใหญ่แบบเบ็คเสร์จ

ซึ่งงานวิจัยนี้สอดคล้องกับ ผลงานการวิจัยของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2520 : 12) พบว่า การสอนในโรงเรียนผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จในกลุ่มตัวอย่างประมาณ ร้อยละ 65 ใช้วิธีการจัดให้มีการอภิปรายกันบ่อย ๆ

นอกจากนี้ มนัส ภาคภูมิ (2520 : 68) ได้ศึกษาพฤติกรรมด้านการตั้งใจและ การปฏิสัมพันธ์ของผู้สอนการศึกษาระดับผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐาน พบว่า พฤติกรรมที่ครู ยอมรับ หรือนำความคิดเห็นของนักเรียนมาไข่ม่มากที่สุด แต่เป็นในลักษณะผู้เรียนตอบสนอง หรือให้เหตุผล กับพฤติกรรมที่ครูเป็นผู้ริเริ่ม ดังนั้นพฤติกรรมที่มีใช้น้อยที่สุดคือ พฤติกรรม ที่ผู้เรียนริเริ่ม เช่น การให้นักศึกษาระดับผู้ใหญ่แสดงประสบการณ์ของตนแบ่งกลุ่มอภิปราย กัดเลือกผู้นำในกลุ่ม เสนอแนะแนวคิดใหม่ ๆ ทั้งพฤติกรรมด้านนี้ของครูเมื่อพิจารณาแล้ว ผลยังไม่เป็นที่น่าพอใจ เพราะการศึกษาระดับผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จมุ่งให้คนคิดเป็น และจาก งานวิจัยนี้ยังพบอีกว่า พฤติกรรมที่ครูใช้น้อยที่สุด คือ การเชิญวิทยากรพิเศษมาช่วยในการสอน และการตั้งเงื่อนไขให้ผู้เรียนอยู่ในระเบียบวินัย

งานวิจัยทั้งหมดดังกล่าวจะทำให้เห็นถึงความต้องการของนักศึกษาระดับผู้ใหญ่ที่ต้องการ ใ้ครูปฏิบัติ และพฤติกรรมที่ครูผู้สอนแสดงออกในด้านต่าง ๆ ซึ่งย่อมมีแตกต่างกันบ้าง เช่นเดียวกับที่กล่าวมาแล้วในลักษณะของความคาดหวังและการปฏิบัติจริง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย